

AVRUPA BİRLİĞİ'NE KATILMA YOLUNDA BULGARİSTAN, ROMANYA VE TÜRKİYE : KOMİSYONUN 2003 İLERLEME RAPORLARI IŞIĞINDA BİR KARŞILAŞTIRMA*

Ercüment TEZCAN**

ABSTRACT

Since 1998 the Commission regularly publishes reports on the countries candidate for accession to the European Union. From Regular Progress reports of 2003 by the Commission on Bulgaria, Romania and Turkey, it arises clearly that Bulgaria and Romania fulfill the Copenhagen criteria. With these two countries the negotiations officially began on February 15, 2000. Bulgaria, and Romania will become members of the Union in 2007. Turkey does not yet satisfy these criteria. In December 2004 things will be clearer for Turkey.

Anahtar Kelimeler : İlerleme Raporları, Genişleme, Türkiye, Bulgaristan, Romanya

Keywords : Regular Reports, Enlargement, Turkey, Bulgaria, Romania

GİRİŞ

Doğu Blokunun 1990'lı yılların başında yıkılması, Avrupa Birliğinin şu ya da bu biçimde genişlemesi sorununun gündeme getirmiştir. Doğu Avrupa ülkelerinin Birliğe yapacakları tam üyelik başvurularına hazırlanmak için,

---

* - Galatasaray Üniversitesi'nde düzenlenen 3. Avrupa Günleri isimli uluslararası Konferansta 24 Ekim 2003 tarihinde sunulan ve *Aspects Comparatifs de l'Elargissement* başlıklı ortak kitapta yayınlanacak olan "La Bulgarie, La Roumanie et La Turquie sur la voie de l'adhésion à l'Union européenne: aspects comparatifs à la lumière des rapports réguliers de 2003 de la Commission" başlıklı tebliğin türkçe çevirisidir.

** Doç. Dr. ,Galatasaray Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi.

Avrupa birliği Haziran 1993 tarihli Kopenhag Zirvesinde aday ülkelerin yerine getirmek zorunda oldukları kriterleri belirlemiştir. Bu kriterler aşağıdaki noktaları içermektedir :

-Demokrasiyi, hukukun üstünlüğünü ve azınlık haklarını garanti altına alan kurumların varlığı (siyasi kriter) ;

-İşleyen bir pazar ekonomisinin varlığının yanısıra Birlik içindeki piyasa güçleri ve rekabet baskısına karşı koyma kapasitesine sahip olunması (ekonomik kriter) ;

-Siyasi, ekonomik ve parasal birliğin amaçlarına uyma dahil olmak üzere üyelik yükümlülüklerini üstlenme kabiliyetine sahip olunması (Topluluk müktesebatının üstlenilmesi kriteri).

Resmi olarak 16 Haziran 1997'de açıklanan Gündem 2000 belgesi¹, Avrupa Birliğinin genişlemesi çerçevesinde *iki derecelilik* formülünü benimsemiştir. Bu formüle göre ilk aşamada tam üyelik müzakereleri Estonya, Macaristan, Polonya, Çek Cumhuriyeti, Slovenya ve Kıbrıs'la başlayacaktır. Bu formül, Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesinde kabul edilmiştir. *Lüksemburg Grubu* olarak anlandırılan bu ülkelerle görüşmeler 30 Mart 1998 tarihinde başlamıştır².

*Devlet ve Hükümet Başkanları Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesinde, Helsinki Grubu adı verilen Romanya, Slovakya, Letonya, Litvanya, Bulgaristan ve Malta'yla görüşmelerin Şubat 2000'de başlamasına karar vermiştir*³. Aynı Zirvede farklılaştırma ilkesi (*principe de différenciation*) Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından yinelenmiştir. Bu ilkeye göre değişik aday ülkeler daha önce görüşmelere başlayan ülkeleri yakalama opsiyonuna sahiptirler.

*Aralık 2001 tarihli Laeken Zirvesinde Devlet ve Hükümet Başkanları, Komisyonun 2001 yılı Raporuyla mutabakat halinde görüşmelerin ve reformların şu anki ritmiyle devam etmesi halinde tüm aday ülkelerin (Bulgaristan, Romanya ve Türkiye hariç) 2002 sonu itibariyle giriş için hazır olacakları görüşünde olduğunu belirtmiştir*⁴.

Öngörüldüğü gibi 10 ülkeyle katılım antlaşması 16 Nisan 2003 tarihinde Atina'da imzalanmıştır.

Bulgaristan ve Romanya'yla üyelik müzakereleri 15 Şubat 2002'de başlamıştır. Türkiye için üyelik müzakerelerine başlama kararı Aralık 2004 tarihli Devlet ve Hükümet Başkanları Zirvesinde alınacaktır.

¹ Bu belgenin Fransızca metni için bkz, Commission européenne, *Renforcer l'Union et préparer l'élargissement*, (www.europa.eu.int/comm/aganda2000/index_fr.htm) (erişim tarihi 10 Aralık 2003)

² Bkz, Commission européenne, *Élargissement : introduction*, (www.europa.eu.int/scadplus/leg/fr/lvb/e40001.htm) (erişim tarihi 10 Aralık 2003), s. 1.

³ *Ibid.*,

⁴ *Ibid.*,

Bu çerçevedeki asıl sorun Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin Avrupa Birliğine üye olup olmayacakları ya da hala Avrupa Birliğinin kapısında beklemeye devam edip etmeyecekleri noktasında çıkmaktadır. Ayrıca Türkiye'nin özel olarak ele alınıp alınmayacağı, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi tam üye olarak kabul etmeye hazır olup olmadığı, Türkiye'nin durumunun Bulgaristan ve Romanya'ya göre daha problemlili olup olmadığı gibi bir dizi soru bu çerçevede ortaya çıkmaktadır. Tüm bu sorular göz önünde bulundurularak Avrupa Birliği Komisyonunun 2003 yılı İlerleme Raporları ışığında Bulgaristan, Romanya ve Türkiye tarafından gerçekleştirilen ilerlemeler analiz edilecektir⁵ (II). Ancak bu analize geçmeden önce bu üç ülkenin Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerine bir göz atmak yerinde olacaktır (I).

I- BULGARİSTAN ROMANYA VE TÜRKİYE'NİN AVRUPA BİRLİĞİ İLE İLİŞKİLERİ

Bulgaristan ve Romanya'nın Avrupa Birliği ile 1980'li yılların sonundan beri ilişkileri mevcuttur. Oysa Türkiye'nin Birlikle⁶ 40 yılı aşkın bir süredir ilişkisi sürmektedir. Konunun iyi anlaşılabilmesi açısından, bu üç ülkenin Avrupa Birliğiyle olan ilişkilerini ayrı ayrı irdelemek yerinde olacaktır.

A- BULGARİSTAN-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Bulgaristan'la Avrupa Birliği arasındaki diplomatik ilişkiler 8 Ağustos 1988 tarihinde kurulmuştur⁷. Bunun ardından iki taraf arasında Mayıs 1990'da bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. 1 Mart 1993 tarihinde imzalanan Avrupa anlaşmasıyla (accord européen)⁸ Bulgar mevzuatının Topluluk müktesebatına

⁵ Bu çerçevede her ülke için 1 rapor olmak üzere toplam 3 rapor ve katılım yolunda bu üç ülkenin gerçekleştirdiği ilerlemeler üzerine 1 Strateji Dokümanı olmak üzere toplam 4 resmi belgenin bulunduğunu belirtmek gerekir. Bu belgelerin Fransızca versiyonlarını Avrupa Birliğinin web sayfasından aşağıdaki adreslerden bulmak mümkündür :

-*Rapport régulier 2003 concernant les progrès réalisés par la Bulgarie sur la voie de l'adhésion* : (www.europa.eu.int/comm/enlargement/report_2003/pdf/rr_bg_final_fr.pdf)

-*Rapport régulier 2003 concernant les progrès réalisés par la Roumanie sur la voie de l'adhésion* : (www.europa.eu.int/comm/enlargement/report_2003/pdf/rr_ro_final_fr.pdf)

-*Rapport régulier 2003 concernant les progrès réalisés par la Turquie sur la voie de l'adhésion* : (www.europa.eu.int/comm/enlargement/report_2003/pdf/rr_tk_final_fr.pdf)

-*Document de Stratégie et Rapport de la Commission européenne sur les progrès réalisés par la Bulgarie, la Roumanie et la Turquie sur la voie de l'adhésion* : (www.europa.eu.int/comm/enlargement/report_2003/pdf/strategy_paper2003_full_fr.pdf).

⁶ Maastricht Antlaşması öncesi dönemde bu ilişkiler AET ile kurulmuştur.

⁷ Bulgaristan Avrupa Birliği ilişkileri üzerine bkz, N. Ragaru, « La Bulgarie et la Roumanie aux portes de l'Union européenne : un si long espoir », *Pouvoirs*, numéro 106, 2003, ss. 99-113 ; L. Noumeyer, « Les stratégies d'intégration à l'Union européenne des pays associés d'Europe centrale », *Les Cahiers européens de la Sorbonne Nouvelle, Histoire, économie, culture*, 2 (1), mai 2002, ss. 61-68 ; M. Dusautoy, « Les dispositifs d'adhésion de l'Europe orientale à l'Union européenne-le cas de la Bulgarie », *Les Cahiers européens de la Sorbonne Nouvelle, Histoire, économie, culture*, 2 (1), mai 2002, ss. 48-61 ; *Parlement européen, La Bulgarie et l'élargissement de l'Union européenne*, Fiche Thématique, numéro 6, www.europarl.eu.int/enlargement/briefings/6a1_fr.htm (erişim tarihi 10 Aralık 2003)..

⁸ Avrupa anlaşması olarak çevrilen accord européen'ler Orta ve Doğu Avrupa ülkelerini Avrupa Birliği üyeliğine hazırlayan bir nevi ortaklık anlaşmalarıdır.

uyumu için bir çerçeve yaratılmıştır. Bu anlaşma 1 Şubat 1995 tarihinde yürürlüğe girmiş ve Bulgar endüstri ürünlerinin Avrupa Birliğine ihracatına yönelik tüm kısıtlamaları kaldırmıştır. Avrupa Birliği endüstriyel ürünlerinin Bulgaristan'a ihracatına yönelik kısıtlamalar ise tedrici bir biçimde 2002 yılına kadar kaldırılmıştır.

Bulgaristan Avrupa Birliğine üye olmak için 14 Aralık 1995 tarihinde başvurusunu yapmıştır. Avrupa Birliği Komisyonu Bulgaristan'ın başvurusu üzerine görüşünü 15 Temmuz 1997'de açıklamıştır. Gündem 2000 Belgesinde Bulgaristan ikinci grup aday ülkeler arasında yerini almıştır. Yani bir başka deyişle Bulgaristan ikinci genişleme dalgasında 2007 yılında ancak Birliğe üye olacaktır. Komisyon Bulgaristan üzerine hazırladığı 13 Ekim 1999 tarihli Düzenli Raporunda Bulgaristan'la üyelik müzakerelerinin 2000 yılında başlayabileceğini belirtmiştir.

Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesinde Devlet ve Hükümet Başkanları Bulgaristan'la tam üyelik müzakerelerinin başlamasına karar vermiştir. Müzakereler resmi olarak 15 Şubat 2000'de başlamıştır. 5 Kasım 2003 itibariyle 31 başlıktan 26 tanesinde görüşmeler geçici olarak bitirilmiştir.

Komisyon, Kasım 2002'de Bulgaristan ve Romanya'nın tam üyeliğe hazır olabilmeleri için atmaları gereken belli başlı adımları içeren yol haritaları (feuilles de route) hazırlamıştır⁹. Bu yol haritaları Aralık 2002 tarihli Kopenhag Zirvesinde Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından kabul edilmiştir.

B- ROMANYA-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Romanya ile Avrupa Birliği arasındaki Avrupa anlaşması 8 Şubat 1993 tarihinde imzalanmış¹⁰ ve 1 Şubat 1995 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu anlaşma Romanya'yla Birlik arasındaki kurumsal ve diplomatik ilişkilerin geliştirilmesine yöneliktir¹¹. Gene bu anlaşma Romanya'yla Birlik arasında bir serbest ticaret bölgesinin kurulmasını öngörmektedir.

Romanya Avrupa Birliğine tam üyelik için başvurusunu 22 Temmuz 1995 tarihinde yapmıştır. Komisyon bu başvuru üzerine görüşünü 15 Temmuz

⁹ Communication de la Commission au Conseil et au Parlement européen, du 13 Novembre 2002, « feuilles de route pour la Bulgarie et la Roumanie » [COM (2002) 624 final – Komisyonun bu yol haritaları Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinde yayınlanmamıştır. Bu belgenin fransızca metnine internet üzerinden erişim için bkz, Commission européenne, *Feuilles de route de la Bulgarie et la Roumanie*, (www.europa.eu.int/scadplus/leg/fr/lvb/e50011.htm) (erişim tarihi 10 Aralık 2003).

¹⁰ ATRG, L 357, 31.12.1994. Not: **Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesi (Journal Officiel des Communautés Européennes-JOCE)** yasama serisi için 'ATRG L', tebliğler serisi için 'ATRG C' kısaltmaları çalışmada yer alacaktır.

¹¹ Bu yönde bkz, N. Ragaru, *op cit*; L. Naumeyer, *op cit*; M. Dusautoy, *op cit*; A. Ferrand, *La Roumanie et l'Union européenne : objectif 2007*, Rapport d'information 52 (2003-2004), Délégation du Sénat français pour l'Union européenne, www.senat.fr/rap/r03-052/r03-052_mono.html, (erişim tarihi 9 Aralık 2003); Parlement européen, *La Roumanie et l'élargissement de l'Union européenne*, Fiche Thématique, numéro 3, www.europarl.eu.int/enlargement/briefings/3a1_fr.htm (erişim tarihi 10 Aralık 2003).

1997'de açıklamıştır. Tıpkı Bulgaristan gibi Romanya'yla tam üyelik müzakerelerinin başlatılması kararı, Devlet ve Hükümet Başkanları tarafından Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesinde alınmıştır. Görüşmeler resmi olarak 15 Şubat 2000'de başlamıştır.

5 Kasım 2003 itibariyle 31 başlıktan 20 tanesinde görüşmeler geçici olarak tamamlanmıştır. Komisyon 1998 yılından beri Romanya'nın Avrupa Birliğine giriş yolunda kat ettiği gelişmelere yönelik düzenli raporlar yayınlamaktadır. Tıpkı Bulgaristan için olduğu gibi, Komisyon Romanya için de Kasım 2002'de yol haritası hazırlamış bulunmaktadır¹².

C- TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

Bilindiği gibi Türkiye ile Avrupa Birliği¹³ ilişkileri¹⁴ 12 Eylül 1963 tarihli Ankara anlaşmasıyla başlamıştır¹⁵. Bu anlaşma temel alınarak yapılan Katma Protokol 23 Kasım 1970 tarihinde imzalanmıştır¹⁶.

Türkiye Avrupa Topluluğuna tam üyelik için 14 Nisan 1987 tarihinde başvurmuştur. Komisyon Aralık 1989'da verdiği görüşünde Türkiye'yle üyelik müzakerelerinin başlamasını tavsiye etmemiştir. Türkiye ile Avrupa Topluluğu arasında gümrük birliğini kuran 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi Kararı 6 Mart 1995 tarihinde kabul edilmiştir¹⁷.

Komisyon tarafından hazırlanan ve 16 Temmuz 1997'de kamuoyuna açıklanan Gündem 2000 adlı belgede, Türkiye ile AT arasındaki gümrük birliğinin iyi işlediği belirtilmekte, ancak mali işbirliği ve siyasi diyalog alanında bir takım sorunların yaşandığı ifade edilmektedir. Komisyon bu

¹² Bkz, *Commission européenne*, Feuilles de route de la Bulgarie et la Roumanie, *op cit*, s. 1.

¹³ O zamanki adıyla Avrupa Ekonomik Topluluğu.

¹⁴ Avrupa Birliği Türkiye ilişkileri üzerine bkz, M. Ali Birand, *Türkiye'nin Avrupa Macerası, 1959-1999*, İstanbul, Doğan Kitap, 2000; S. Rıdvan Karluk, *Avrupa Birliği ve Türkiye*, İstanbul, Beta yay., 2002; Ç. Erhan & T. Arat, "AT'yle ilişkiler", in *Türk Dış Politikası*, Baskın Oran (ed.), İletişim, İstanbul, C. 1, ss. 83-101; S. Baykal & T. Arat, "AB'yle ilişkiler", in *Türk Dış Politikası*, Baskın Oran (ed.), İstanbul, İletişim, C. 2, ss. 326-365; M. Özcan, "1990 sonrası AB-Türkiye ilişkileri", in *21. Yüzyılın Eşiğinde Türk Dış Politikası*, İdris Bal (ed.), İstanbul, Alfa yay., 2001, ss. 131-153; M. Uğur, *Avrupa Birliği ve Türkiye, Bir dayanak/inandırıcılık ikilemi*, İstanbul, Everest yay., İstanbul, 2000; Parlement européen, *La Turquie et l'élargissement de l'Union européenne*, Fiche Thématique, numéro 7, www.europarl.eu.int/enlargement/briefings/7a1_fr.htm (erişim tarihi 10 Aralık 2003).

¹⁵ Ankara anlaşması 1.12.1964 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bkz, Resmi Gazete (RG), 17.11.1964, sayı 11858. Bu anlaşma Avrupa Toplulukları Resmi Gazetesinde de yayınlanmıştır. Bkz, ATRG, sayı 217, 29.12.1964, 3687.

¹⁶ Katma protokolün imza tarihi 23.11.1970 yürürlük tarihi ise 1.1.1973'tür. Bkz, RG, 29.8.1972, sayı 14406. Bu Protokol AET adına Bakanlar Konseyinin 2760/72 sayı ve 19.12.1972 tarihli yönetmeliğiyle yapılmıştır. Bkz, ATRG L 293, 29.12.1972, s.4.

¹⁷ 1/95 sayılı Ortaklık Konseyi kararı, Bkz, ATRG, L 35, 13.02.1996. Burada bazı yerlerde yazıldığı gibi bu kararın bir anlaşma olmadığını, ancak Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyinin bir kararı olduğunu ve Ankara Anlaşması üzerine oturduğunu belirtmek gerekir. Bu yönde bkz, Ü. Tekinalp, "Gümrük Birliğinin Türk Hukuku üzerinde etkileri", *İstanbul Üniv. Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt LV, sayı 1-2, 1995-1996, s. 28-54. Ayrıca bkz, S. Toluner, "6 Mart 1995 tarihli Ortaklık Konseyi Kararı: Milletlerarası hukuk açısından bir değerlendirme", *İstanbul Üniv. Hukuk Fakültesi Mecmuası*, cilt LV, sayı 1-2, 1995-1996, s. 3-26.

çerçeve de insan hakları alanındaki durumun iyileştirilmesi için mali yardım önermiştir.

Aralık 1997 tarihli Lüksemburg Zirvesinde Türkiye'nin Avrupa Birliğine girmeye ehil olduğu belirtilmiş, ancak 12 aday ülke arasında Türkiye'ye yer verilmemiştir. Bu karar Türkiye'nin büyük tepkisine yol açmış, Avrupa Birliği de deyim yerindeyse hatasını anlamış ve Komisyon Türkiye'yi üyeliğe hazırlamak için 4 Mart 1998 tarihinde bir strateji belgesi hazırlamıştır. Bu belge gümrük birliğinin derinleştirilmesi; tarım ve hizmet gibi sektörlerle genişletilmesi ve son olarak da bazı alanlarda Türkiye ile Birlik arasında yakın işbirliği üzerine oturmaktadır¹⁸.

Kasım 1998 tarihli raporunda Komisyon Gündem 2000 belgesindeki yaklaşımını yinelemiştir. Komisyon bu raporunda pazar ekonomisinin gelişiminin siyasi sistemde, özellikle kamu otoritelerinin işleyişinde, insan haklarına saygı ve azınlık haklarının korunmasında bazı anormalliklerle birlikte işlediğini belirtmiştir.

Aralık 1999 tarihli Helsinki Zirvesinde Türkiye'ye aday ülke statüsü verilmiştir. Bu vesileyle Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmesi şartıyla diğer aday ülkelerle eşit muameleye tabi tutulacağı ifade edilmiştir. Bu noktada başlatılan reformların desteklenmesi için Türkiye'nin diğer tüm aday ülkeler gibi katılım öncesi stratejiden yararlandırılması benimsenmiştir¹⁹.

8 Mart 2001'de Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine giderken kullanacağı Yol Haritası²⁰ Bakanlar Konseyi tarafından kabul edilmiştir. Bu belgeye bir cevap mahiyetinde değerlendirilen ve Türkiye'nin tam üyelik yolunda yerine getireceği yükümlülükleri içeren Ulusal Program 19 Mart 2001'de Bakanlar Kurulu'nda kabul edilmiştir²¹.

Mart 2003'te Katılım Ortaklığı Belgesi güncelleştirilmiştir²². Bunun karşılığı olarak Ulusal Programın güncellenmiş versiyonu olan Ulusal Program II, Temmuz 2003'te Bakanlar Kurulu'nda kabul edilmiştir²³.

Son olarak Ekim 2001-Ekim 2003 arası dönemde, Türkiye Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmek için 1982 Anayasasında büyük değişiklikler yapmış ve çeşitli yasalarda değişiklikler içeren 7 uyum paketi kabul etmiştir.

¹⁸ Cf, Commission européenne, *Elargissement : introduction*, op cit, s. 1.

¹⁹ *Ibid.*,

²⁰ 2001/235/CE sayılı Bakanlar Konseyi kararıyla kabul edilen bu belge, Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri jargonunda Katılım Ortaklığı Belgesi (KOB) olarak da adlandırılmaktadır. *ATRG*, L 85, 24.03.2001, s. 13.

²¹ "Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye ulusal programı" (Ulusal program), 19.3.2001 tarih ve 2129/2001 sayılı Bakanlar Kurulu kararıyla kabul edilmiş olup *Resmî Gazete*'nin 24.3.2001 tarihli mükerrer 24352 sayısında yayınlanmıştır.

²² Bkz, 19 Mayıs 2003 tarih ve 2003/398/CE sayılı Konsey kararı, *ATRG*, L 145, 12.6.2003, s. 40.

²³ Bkz, 2003/5930 sayılı Bakanlar Kurulu kararı, *RG*, 24.7.2003, 25178 mükerrer sayı.

II- BULGARİSTAN, ROMANYA VE TÜRKİYE'NİN TAM ÜYELİK YOLUNDA GERÇEKLEŞTİRDİKLERİ GELİŞMELER

Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'den her biri Birliğe üyelik yolunda kendine göre inkar edilemeyecek gelişmeler gerçekleştirmiştir. Bu bölümde bu üç ülkeden her birinin gerçekleştirdiği gelişmeler ayrıntılı bir biçimde irdelenecektir.

A- BULGARİSTAN TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN GELİŞMELER

Komisyondun hazırladığı düzenli raporun sistematığına uygun olarak önce Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi için gerçekleştirilen gelişmeler ele alınacak (1), ardından ekonomik kriterlerin yerine getirilmesi için gerçekleştirilen gelişmeler üzerinde durulacak (2), son olarak da Topluluk müktesebatının üstlenilmesi kriterinin yerine getirilmesi için gerçekleştirilen gelişmeler irdelenecektir (3),

1- Siyasi Kriterler

Komisyondun raporunda Bulgaristan'ın Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmeye devam ettiğini belirtmiştir²⁴. Bu olumlu değerlendirmeye uygun olarak Komisyondun, Bulgaristan tarafından sağlanan ilerlemelerin altını çizmiştir. Bu çerçevedeki ilerlemeler özellikle idari mekanizmanın modernizasyonu stratejisinin yürürlüğe konmasıyla ilgili bir eylem planı ve programı, hukuki yapının genel reformu ve hakim ve savcılarının statüleriyle ilgili olarak Anayasada yapılan değişikliklerdir²⁵.

Sağlanan bu gelişmelere rağmen Komisyondun «orta vadede ülkenin nitelikli ve etkin bir kamu yönetimine sahip olabilmesi için üst seviyede bir takım çabaların gerekli» olduğunu belirtmektedir. Bir sorun olarak devam eden yolsuzluk için de aynı şey geçerlidir ve bu çerçevede Bulgaristan'ın uygun önlemleri hayata geçirebilmesi için danışılarak kararlaştırılmış çabaları devam ettirmesi gerekmektedir²⁶.

İnsan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili olarak durum tatmin edici bulunmuştur. Bu çerçevede Komisyondun « iltica hakkı, çocukların korunması, fırsat eşitliği ve ayrımcılıkla mücadele alanlarında yasal çerçevenin hissedilir biçimde iyileştildiğini » belirtmektedir²⁷.

Bununla birlikte bu olumlu tablonun aşağıdaki değerlendirmelerle nüanslı hakle getirilmesi gerekir: çocukların, çeşitli kurumlara yerleştirilen engellilerin

²⁴ Bkz, Rapport Régulier, *op cit*, s. 29.

²⁵ *Ibid.*,

²⁶ *Ibid.*,

²⁷ *Ibid.*,

hayat şartları tatmin edici değildir, aynı biçimde polisin onur kırıcı uygulamalarına ve insan ticaretine karşı mücadele etmek için ek çabalar gereklidir, nihayet çingenelere karşı ayrımcı tutum ve davranışlarla mücadele etmek için kararlı ve nitelikli çabalar gösterilmelidir²⁸. Bu çerçevede Komisyon, «çingenelerin Bulgar toplumuna entegrasyonu amaçlı çerçeve programın » uygulanmasına yönelik yeni eylem planının bir ilerleme oluşturduğunu belirtmektedir.

2- Ekonomik Kriterler

Ekonomik kriterlerle ilgili olarak Komisyon, Bulgaristan'ın işleyen bir Pazar ekonomisine sahip olduğunu ve «Bulgar ekonomisinin yüksek bir istikrar seviyesine ulaştığını, yapısal reformların da anlamlı bir biçimde ilerlediğini» belirtmektedir²⁹. Bu durum piyasa mekanizmalarının iyi işlemlerini sağlamakta ve kaynakların dağıtımında gözle görülen bir etkinliğe yol açmaktadır.

Bu olumlu tabloya rağmen Bulgar ekonomisi hala bir takım formsuzluklar yaşamaktadır. Öncelikle «Bulgar ekonomisi yakın vadede Birlik içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı mücadele etmek zorundadır». Bunun için Bulgaristan'ın bazı kökleşmiş sıkıntıları aşmak için reform programını uygulamaya koymaya devam etmesi gerekir³⁰.

Diğer yandan Bulgaristan gerek insan kaynakları gerekse üretim açısından piyasaların esnekliğini daha da artırması gerekir. Ayrıca Komisyonun ifade ettiği gibi özellikle «ekonomik aktörlerin daha istikrarlı ve daha öngörülebilir bir çerçevede gelişebilmeleri için idari ve hukuki sistemin etkinliğinin güçlendirilmesi» uygun olacaktır. Son olarak «özelleştirme programı sonuna kadar devam ettirilmeli ve buna paralel olarak şirketlere uygulanan idari kural ve prosedürler rasyonel hale getirilmelidir»³¹.

3- Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesi Kriteri

Komisyonun raporuna göre müktesebatın üstlenilmesi çerçevesinde geçen yıl boyunca bir çok alanda Bulgaristan ilerlemeye devam etmiştir. Komisyona göre «şu anki ilerleme ritminin devam etmesi durumunda Bulgaristan müktesebat uyumuyla ilgili kriteri tam üyelik için belirlenen tarihten önce yerine getirmiş olacaktır»³².

Bununla birlikte «müktesebatın yürürlüğe konması ve uygulanması için yeterli idari ve yargısal kapasiteyle ülkenin donatılması için hala ciddi çabaların gösterilmesi gerekmektedir». Dahası «kamu yönetiminin yatay reformunu yapmaya devam ederek, Bulgaristan'ın tarım, çevre ve bölgesel politika gibi

²⁸ Ibid.,

²⁹ Bkz, Rapport Régulier, op cit, s. 42.

³⁰ Ibid.,

³¹ op cit, s. 43.

³² Bkz, Rapport Régulier, op cit, s. 135.

alanlarda müktesebatın uygulanmasını takip etmesi gerekir »³³. Son olarak Avrupa Birliği fonlarının sağlıklı ve etkin yönetimi için gerekli idari kapasitenin kurulması için ciddi çabalar gereklidir³⁴.

B- ROMANYA TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN GELİŞMELER

1- Siyasi Kriterler

Tıpkı Bulgaristan için olduğu gibi, Komisyon Romanya'nın da Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmeye devam ettiğini belirtmiştir. Bu çerçevede Komisyon, Romanya'nın kamu yönetimini ve adli sistemini reforme etmek için geçtiğimiz yıl boyunca bir çok girişim başlattığını ifade etmektedir.

Bu olumlu değerlendirmenin hemen ardından, Komisyon Romanya tarafından yerine getirilmesi gereken yükümlülükler üzerinde durmaktadır. Bu yükümlülükler çerçevesinde bir yandan Romanya'nın «bu önlemlerin efektif olarak uygulanması üzerine yoğunlaşması, idari prosedürlerin yavaşlığı, şeffaflık noksanlığı, politikaların uygulanması için çok kısıtlı kapasite gibi sorunların çözülmesi için gösterilen çabaları artırması gerekmektedir». Diğer yandan Romanya, politikaların hazırlanma biçimi ve yasal süreç konusunda bir reform stratejisi belirlemeli ve uygulamaya koymalıdır³⁵. Nihayet Komisyon bazı geniş çaplı önlemlerin alınmasına rağmen yolsuzluğun Romanya'da yaygın olduğunu, bu konuda çabaların hissedilir biçimde güçlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir³⁶.

İnsan hakları ve temel özgürlüklerle ilgili olarak, Komisyon daha ziyade olumlu bir değerlendirme yapmaktadır. Komisyona göre Romanya «ayrımçılıkla mücadele, çocukların korunması ve ulusal azınlıklar gibi konularda hatırı sayılır gelişmeler » sağlamıştır. Çingeneler lehine belirlenen stratejinin uygulamaya konması devam etmektedir. Komisyon diğer bir çok alanda reformların yapılmakta olduğunu, ancak gelecekteki en büyük konunun bu girişimlerin efektif olarak uygulamaya konması olacağını altını çizmektedir³⁷.

2- Ekonomik Kriterler

Ekonomik kriterlerle ilgili olarak Komisyon, Romen ekonomisini «sağlanan güzel gelişmelerin kararlılıkla devam ettirilmesi şartıyla işleyen bir

³³ op cit, s. 138.

³⁴ Ibid.,

³⁵ Bkz, Rapport Régulier, op cit, s. 34.

³⁶ Ibid.,

³⁷ Ibid.,

pazar ekonomisi» olarak nitelendirmektedir. Bununla birlikte Romanya'nın «yakın gelecekte Birlik içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı koyabilecek durumda olması için yapısal reform programını uygulamaya ciddiyet ve kararlılıkla devam etmesi » gerekmektedir³⁸.

Bu çerçevede Komisyon makroekonomik istikrara doğru, kamu şirketlerinin yeniden yapılanmasını hızlandıran ve piyasaya giriş ve çıkış mekanizmalarını iyileştiren özelleştirmeyi Romanya'nın gerçekleştirdiğini belirtmektedir. «Bununla birlikte mali politika ve ücret politikası konusunda ihtiyatlı olunması gerekmektedir, harcamalarla ilgili reformda ilerleme sağlanmalıdır, mali yükümlülükler riayet konusunda iyileştirmeler yapılmalıdır »³⁹. Eski dönemlerden kalan birikmiş borçlar sorununa çözüm bularak şirketlerin mali disiplininin güçlendirilmesi Komisyona göre bir önceliktir. Son olarak enerji, maden ve taşımacılık gibi kilit sektörlerde yeniden yapılandırma ve özelleştirme için ek çabalar gösterilmesi gerekmektedir.

3- Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesi Kriteri

Müktesebatın üstlenilmesiyle ilgili olarak Komisyon net biçimde Romanya'nın önemli gelişmeler kaydettiğini belirtmektedir. Bu gelişmelerin halihazırdaki ritmi sürdürülecek olursa, Romanya Birliğe «giriş tarihinden önce Topluluk müktesebatının üstlenilmesi kriterinin gereklerini yerine getirmiş olacaktır». Bununla birlikte yasama sürecindeki zayıflıklar nedeniyle iç hukuka transferi yapılan mevzuatın kalitesi eşit değildir ve bu noktada konuyla ilgili yasaları uygulamadan önce bazı durumlarda değişiklikler yapılması gerekecektir⁴⁰.

Komisyona göre Romen idaresinin sahip olduğu sınırlı kapasite nedeniyle bir çok alanda «iç hukuka transferde sağlanan gelişmelerle yeni hükümlerin uygulanması arasında büyük bir uçurumun bulunduğu » tespit edilmiştir⁴¹. Komisyonun gözünde bu sorun Romanya'nın tam üyeliğe hazırlanmasını ciddi biçimde etkilemektedir, bu sorunu çözmek için idari ve adli yapıların tam bir reforma tabi tutulması gerekmektedir. Bu endişe verici durum sadece «Topluluk müktesebatının üstlenilmesini ilgilendirmemekte, bunun yanı sıra Avrupa Birliği'nin mali yardımının yönetimini de ilgilendirmektedir ». Son olarak Komisyon «Romanya'nın müktesebat tarafından istenen yeni kurumsal yapıları hayata geçirme konusunda ilerlemeye devam etse de» halihazırda kaydedilen sonuçların farklılıklar gösterdiğini belirtmektedir⁴².

³⁸ *op cit*, s. 38.

³⁹ *Ibid.*,

⁴⁰ *op cit*, s. 138.

⁴¹ *op cit*, s. 140.

⁴² Bkz, Document de Stratégie, *op cit*, s. 11.

C- TÜRKİYE TARAFINDAN GERÇEKLEŞTİRİLEN GELİŞ- MELER

1- Siyasi Kriterler

Komisyon, Kopenhag siyasi kriterlerinin kapsadığı alanda Türk Hükümetinin geçen yıl boyunca « yasal reformların ritmini hızlandırmak için büyük bir kararlılık gösterdiğini »⁴³ belirtmektedir. Girişilen reformlardan bazılarının « ifade özgürlüğü, barışçıl amaçlı gösteri yapma özgürlüğü, kültürel haklar ve askeri konularda sivil otoritenin kontrolü gibi hassas konuları ilgilendirmesi, Türk Hükümetinin ileri gitme kararlılığını ispat etmektedir »⁴⁴.

Komisyon ayrıca Türkiye tarafından gerçekleştirilen ilerlemeleri not etmektedir. Bu çerçevede özellikle aşağıdaki gelişmeler söz konusudur :

-Birleşmiş Milletlerin, medeni-siyasi haklara ve sosyal-ekonomik haklara ilişkin iki önemli sözleşmesinin onaylanması ;

-düşüncelerini şiddete başvurmaksızın ifade eden bir çok mahkumun serbest bırakılması ;

-işkenceye karşı mücadeleyle ilişkin mevzuatın güçlendirilmesi ;

-bilinmeyen yerde gözaltında tutmanın kaldırılması ve son olarak

-gözden geçirilmiş katılım ortaklığı belgesinin siyasi kriterler başlığında yer alan önceliklerin hesaba katılması⁴⁵.

Öte yandan Türk vatandaşlarının « Avrupa normlarına uygun olarak insan hakları ve temel özgürlüklerden yararlanabilmeleri için », Türk Hükümeti bu özgürlüklerin efektif olarak kullanılabilmesini garanti altına alma amacına yönelik önemli önlemler almıştır. Komisyonun gözünde « bu çabalar Kopenhag siyasi kriterlerinin yerine getirilmesi yolunda takdir edilecek bir gelişmedir »⁴⁶.

Bununla birlikte, Türk Hükümetinin kararlılığına rağmen Komisyon, Türkiye'nin henüz Kopenhag siyasi kriterlerini tamamen yerine getirmediği görüşündedir. Siyasi, medeni, ekonomik, sosyal ve kültürel hakları garanti altına alan açık ve eksiksiz bir çerçevesinin olmayışı Komisyonu böyle bir görüş beyan etmeye itmiştir. Komisyona göre hukuki metinlerle uygulama arasındaki uyumun iyileştirilmesi için ek bir takım çabalar daha gereklidir.

Komisyon bu çerçevede alınması gereken iki tür önlem olduğunu belirtmektedir. Birinci tür önlemler yasal ve idari çerçeveyi ilgilendirmektedir. Bu çerçevede yargı erkinin bağımsızlığına ve güçlendirilmesine, temel özgürlüklerin (özellikle dernek kurma, ifade ve din özgürlüğü) kullanılmasına yönelik global çerçeveye, "sivil ve askeri otoriteler arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinin devamına ve ülkenin güney-doğusundaki duruma" özel bir

⁴³ Bkz, Rapport Régulier, *op cit*, s. 46.

⁴⁴ Bkz, Document de Stratégie, *op cit*, s. 16.

⁴⁵ Bkz, *supra*

⁴⁶ Bkz, Document de Stratégie, *op cit*, s. 16.

dikkat sarf edilmesi gerekmektedir. Diğer yandan, “etnik kökenleri ne olursa olsun, tüm vatandaşların kültürel hakları garanti altına alınmalıdır”⁴⁷.

Alınacak ikinci tip önlemler reformların uygulamaya konmasını ilgilendirmektedir. Bu çerçevede, temel özgürlükler, başvurular, Avrupa İnsan Hakları mahkemesinin kararlarına saygı ve işkenceye karşı mücadele gibi konularda reforme edilen mevzuatı uygulamaya koymak geniş ölçüde hakim ve savcılara düşmektedir. Diğer yandan her seviyedeki icrai organlar, siyasi reformların uygulamaya konmasından aynı biçimde sorumludurlar. Komisyon bu çerçevede bazı durumlarda -örneğin kültürel ve dini özgürlükler alanında- bu organların kısıtlayıcı şartlar getirerek reformların kapsamını sınırlamalarını eleştirmektedir⁴⁸.

Komisyon diğer yandan zaman problemi üzerinde durmaktadır. Bu konuda Komisyon “geçen yıl boyunca Türk hukuk ve siyasi sistemine getirilen önemli değişikliklerin, uzun vadedeki bir tarihsel süreç içinde yer aldığı ve Türk toplumu tarafından bu reformların faydasının tam olarak yıllar sonra hissedileceğini” belirtmektedir⁴⁹. Komisyona göre “reformların esprisinin yürütme ve yargı organlarının tutumlarında tam olarak karşılık bulabilmesi için” zaman gereklidir⁵⁰.

Komisyon bu bölümde Kıbrıs sorununu da ele almaktadır. Komisyon bu noktada “bu problemin çözülmesi için gösterilen çabaların, Avrupa Birliği ile Türkiye arasındaki güçlendirilmiş siyasi diyalog kapsamında yer aldığı”⁵¹ hatırlatmaktadır. Komisyona göre Kıbrıs sorununun global çözümü yönündeki çabalara destek verme Türkiye’nin açık biçimde yararınadır. Komisyon bu çerçevede Kıbrıs Rum kesiminin 1 Mayıs 2004’te Avrupa Birliğine girmesinden önce, şartların, bu problem konusunda iki toplum arasında genel bir anlaşma bulunmasına elverişli olduğunu belirtmektedir. Sonuç olarak Komisyon bu konuda anlaşma olmamasının, Türkiye’nin Avrupa hayallerine ciddi bir engel oluşturabileceğini net biçimde belirtmektedir⁵².

2- Ekonomik Kriterler

Ekonomik kriterlerle ilgili olarak Komisyon, piyasa ekonomisinin Türkiye’de daha iyi işlediğini belirtmektedir. Komisyona göre enflasyonla mücadele sürecinin devamı ekonomik istikrarın güçlenmesiyle birlikte gitmektedir. Bu çerçevede yapısal reformların yanı sıra pazarın düzenlenmesinde ve ilgili kurumların modernleştirilmesinde ilerlemeler sağlanmıştır⁵³.

⁴⁷ *op cit*, s. 17.

⁴⁸ *Ibid.*,

⁴⁹ *Ibid.*,

⁵⁰ *Ibid.*,

⁵¹ *Ibid.*,

⁵² *Ibid.*,

⁵³ *Ibid.*,

Bu olumlu değerlendirmeye rağmen Komisyon makroekonomik dengesizliklerin sürdüğünü belirtmektedir. Komisyona göre “makroekonomik istikrara doğru yeni önemli ilerlemeler ve yapısal reformlar ayrıca Türkiye'nin Birlik içindeki piyasa güçlerine ve rekabet baskısına karşı mücadele kapasitesinin iyileşmesini de mümkün kılacaktır”⁵⁴.

Diğer yandan enflasyonla mücadele ve reform süreci devam ettirilmelidir. Bunun için mali disiplinin devam ettirilmesinin, yeniden yapılanmanın, bankacılık sektöründe özelleştirmenin devam ettirilmesinin ve piyasaların serbestleştirilmesinin hesaba katılması gerekir. Son olarak Komisyona göre ekonomik büyüme potansiyelini artırmak için varolan engelleri kaldırarak doğrudan yabancı yatırımların cesaretlendirilmesi yerinde olacaktır⁵⁵.

3- Topluluk Müktesebatının Üstlenilmesi Kriteri

Türk mevzuatının Topluluk müktesebatına uyumu konusunda Komisyon Türkiye'nin bir çok alanda ilerleme kaydettiğini belirtmektedir. Özellikle Türkiye ile Topluluk arasındaki gümrük birliğine ilişkin alanlarda uyum en ileri seviyededir. “Aynı biçimde müktesebata benzer diğer uluslararası yükümlülüklerin bulunduğu alanlarda uyum göreceli olarak ileridir”⁵⁶.

Bu olumlu tabloya rağmen Komisyon, bir çok alanda Türk mevzuatının Topluluk müktesebatına uyumunun henüz başlangıç seviyesinde olduğunu belirtmektedir. Hatta, Komisyon Türkiye'nin gümrük birliği çerçevesinde bile yükümlülüklerinin tamamını yerine getirmediğini ifade etmektedir. Komisyon aynı biçimde “bütün alanlarda yasal düzenleme çalışmalarının devam ettirilmesi gerektiğinin ve Türkiye'nin katılım ortaklığı belgesinde yer alan önceliklere uygun olarak, ulusal programının, Topluluk müktesebatının üstlenilmesiyle ilgili bölümünü uygulamaya koyma konusunda tüm alanlarda ve sistematik bir biçimde yoğunlaşması gerektiğinin” altını çizmektedir⁵⁷. Komisyon ayrıca kabul edilen yeni yasal düzenlemelerin Topluluk müktesebatından sapmaması gerektiğini belirtmektedir.

Komisyona göre bir çok alanda uygulama arzu edilmektedir. Bu çerçevede söz konusu olan, müktesebatın yürürlüğe konması ve efektif olarak uygulanmasını sağlamak için değişik sektörlerde idari kapasitenin güçlendirilmesidir. Diğer yandan, Komisyonun gözünde bazı durumlarda idari reform, özellikle devlet yardımları veya bölgesel kalkınma gibi bazı alanlarda yeni yapıların ihdas edilmesini gerektirecektir⁵⁸. Son olarak Komisyon “yeni ihdas edilen düzenleyici organların özerkliğinin sağlanması ve bu organların uygun personel ve mali kaynakla donatılması gerektiğini” belirtmektedir⁵⁹.

⁵⁴ *Ibid.*, Ayrıca bkz, Rapport Régulier, *op cit*, s. 61.

⁵⁵ *Ibid.*,

⁵⁶ Bkz, Document de Stratégie, *op cit*, s. 18.

⁵⁷ *Ibid.*,

⁵⁸ *Ibid.*,

⁵⁹ *Ibid.*,

SONUÇ

Bulgaristan, Romanya ve Türkiye'nin Avrupa Birliği yolunda sağladıkları ilerlemeler üzerine Komisyon tarafından hazırlanan 2003 yılı İlerleme Raporlarının değerlendirilmesinden şu sonuçları çıkarmak mümkündür:

Bulgaristan ve Romanya üyelik kriterlerinin yürürlüğe konması için önemli ilerlemeler gerçekleştirmişlerdir. Bu iki ülke siyasi kriterleri yerine getirmeye devam etmekte, ekonomik kriterlerle Topluluk müktesebatının üstlenilmesi kriterinin yerine getirilmesine de oldukça yaklaşmış durumdadırlar. Bu nedenle Bulgaristan ve Romanya 2007'de Avrupa Birliğine üye olacaklardır. Ancak bunun için bu iki ülkenin, üyelik kriterlerini yerine getirmeye devam etmeleri, üyelik müzakerelerinin öngörülen takvime göre (yani 2004 yılında) bitirilmesi ve en geç 2005 yılı sonunda Avrupa Birliğiyle bu iki ülke arasında ortak bir katılım antlaşmasının imzalanması gerekmektedir⁶⁰. Bu objektifin gerçekleşmesi doğal olarak efektif operasyonel ilerlemelere ve müzakere sürecinin ilerlemesine bağlıdır.

Türkiye'ye gelince Türkiye her ne kadar üyelik yolunda hatırı sayılır ilerlemeler gerçekleştirerek reformların ritmini hızlandırmışsa da henüz Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirememektedir. 2004 yılında Türkiye için pek çok şey netliğe kavuşacaktır. Zira Aralık 2002 tarihli Kopenhag Zirvesinin isteği doğrultusunda Komisyon, Türkiye'nin bu yolda gerçekleştirdiği gelişmeleri inceleyecek ve "Türkiye'nin Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirip getirmediğine ilişkin bir rapor ve bir tavsiyeyi 2004 yılı Ekim ayı bitmeden açıklayacaktır"⁶¹. Komisyon tarafından hazırlanacak bu rapor ve tavsiye, Türkiye'yle muhtemel üyelik müzakerelerinin açılması konusunda Aralık 2004'te Devlet ve Hükümet Başkanlarının karar vermelerini mümkün kılacaktır⁶².

Komisyon tarafından 2004'te Türkiye'yle ilgili olarak hazırlanacak raporu değerlendirmek için çok erken olsa da Türkiye için iki senaryonun söz konusu olduğunu belirtmek gerekir.

Birinci senaryoya göre Devlet ve Hükümet Başkanları, Aralık 2004'te Türkiye'yle üyelik müzakerelerinin başlamasına karar verecektir. Türkiye tarafından en çok arzu edilen senaryo da budur⁶³.

İkinci senaryoya göre Devlet ve Hükümet Başkanları, Aralık 2004'te Türkiye tarafından Kopenhag siyasi kriterlerini yerine getirmek için sağlanan gelişmeleri anlamlı ancak yetersiz bularak Türkiye'yi bir süre daha bekleteceklerdir. Türkiye'nin gerçekleştirilen reformları tatmin edici bir biçimde uygulaması durumunda üyelik müzakereleri başlayacaktır. Birliğe

⁶⁰ Bkz, Document de Stratégie, *op cit*, s. 20.

⁶¹ *op cit*, s. 21.

⁶² *Ibid.*,

⁶³ Türkiye'yle üyelik müzakerelerinin bir an önce başlaması yönünde bkz, N. Akyol, «La Turquie et le processus d'élargissement de l'Union européenne», *Revue du Marché Unique et de l'Union européenne (RMCUE)*, numéro 457, Avril 2002, s. 236.

girişini geciktirmesine rağmen, bu senaryo Türkiye açısından o kadar da kötü gözükmemektedir.

Bu senaryolardan hangisinin gerçekleşeceğini ve bu çerçevedeki gelişmeleri zaman bize gösterecektir.